

AKO VZNIKÁ DEMOKRACIA (V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE)?

KONIEC POSTKOMUNIZMU

PODZIM 2020

DOC. MAREK RYBÁŘ, PHD.

ČO JE DEMOKRACIA? (ESSENTIALLY CONTESTED CONCEPT)

- **ROBERT DAHL:**
- 1. VLÁDCOVIA SÚ VOLENÍ,
- 2. V SLOBODNÝCH A SPRAVODLIVÝCH VOĽBÁCH,
- 3. S UNIVERZÁLNYM VOLEBNÝM PRÁVOM,
- 4. SO ŠIROKÝM PRÁVOM KANDIDOVAŤ VO VOĽBÁCH,
- 5. KDE JE GARANTOVANÁ SLOBODA PREJAVU,
- 6. SÚ DOSTUPNÉ ALTERNATÍVNE ZDROJE INFORMÁCIÍ,
- 7. A OBČANIA SA MÔŽU ZDRUŽOVAŤ DO ORGANIZÁCIÍ (STRANY A ORGANIZOVANÉ ZÁUJMY),
- 8. PRIČOM SÚ TO VOLENÍ ZÁSTUPCOVIA, KTORÍ AŽ SKUTOČNE ROZHODUJÚ

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

- **A) VYSVETLENIA, KTORÉ ZDÔRAZŇUJÚ HLBOKÉ/ZAKORENENÉ FACTORY**
- EKONOMICKÉ FAKTORY ► □ MODERNITA ► □ POLITICKÉMU PROGRESU (DEMOKRACIA)
- S.M. LIPSET (1959): VÝŠKA PRÍJMU HDP PER CAPITA PODNECUJE DEMOKRATIZÁCIU A UDRŽIAVA DEMOKRACIU
- **KRITIKA: PRZEWORSKI A KOL.: VZNIK DEMOKRACIE NEZÁVISÍ OD VÝŠKY PRÍJMU NA OBYVATEĽA**
- **ALE PRAVDEPODOBNOŠŤ, ŽE DEMOKRACIA PREŽIJE, RAPÍDNE NARASTÁ S RASTÚCIM PRÍJMOM NA OBYVATEĽA**

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

- PRZEWORSKI A KOL_ 1950-1990: DEMOKRACIE TAKMER URČITE PREŽIJÚ, AK SA DOSIAHNE URČITÁ VÝŠKA PRÍJMU NA HLAVU
- AJ KEĎ DEMOKRACIA NIEKEDY VZNIKNE V CHUDOBNEJ KRAJINE, JE VEĽMI ZRANITEL'NÁ, V BOHATÝCH JE DEMOKRACIA NAOPAK "NEDOBYTNÁ"
- **KRITIKA KRITIKOV:** BOIX A STOKES: JE CHYBA SKÚMAŤ PRÍPADY AŽ PO ROKU 1950: VÝSKYT DEM A DIKT NIE JE NÁHODNÝ, ALE TYP REŽIMU A BOHATSTVO UŽ ÚZKO SÚVISIA
- DEMOKRATIZÁCIA 1850-1940: SILNÝ VZŤAH MEDZI PRÍJMOM NA HLAVU A DEMOKRATIZÁCIOU
- ROZVOJ (DEVELOPMENT) VEDIE K DEMOKRACII, LEN TO MENEJ VIDÍME PO R. 1950, LEBO BOHATÉ KRAJINY UŽ VTEDY SU DEMOKRATICKE

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

- B) VYSVETLENIA, KTORÉ VYZDVIHUJÚ ROLU AKTÉROV:
- D. RUSTOW: DYNAMICKÝ MODEL TRANZÍCIE
- NA DEMOKRACIU NIE SÚ POTREBNÍ DEMOKRATI
- KLÚČOM JE MOCENSKÁ ROVNOVÁHA MEDZI SÚPERIACIMI ELITAMI O MOC A ZDROJE
- ROVNOVÁHA TRVÁ VEĽMI DLHO, DOHODNÚ SA NA (NENÁSILNEJ) FORME RIEŠENÍ KONFLIKTOV: VOĽBY
- KONSENZUS ELÍT NA PROCEDÚRACH RIEŠENIA KONFLIKTOV (POL, MAĎ?)

RUSSIA

KAZAHKSTAN

UKRAINE

POLAND

BELARUS

LITHUANIA

LATVIA

ESTONIA

**CZECH
REPUBLIC**

SLOVAKIA

HUNGARY

MOLDOVA

ROMANIA

SLOVENIA

CROATIA

BOSNIA

SERBIA

BULGARIA

MONTENEGRO

ALBANIA

MACEDONIA

GEORGIA

ARMENIA

AZERBAIJAN

TURKMENISTAN

USBEKISTAN

KYRGYZ

TAJIKISTAN

Black Sea

Caspian Sea

POLÍTIKÉ REŽIMY 15 ROKOV OD KONCA KOMUNIZMU (2005)

- POUŽITIE METODIKY FREEDOM HOUSE
- **DEMOKRACIE:** BULHARSKO, CHORVÁTSKO, ČESKO, ESTÓNSKO, MAĎARSKO, LOTYŠSKO, LITVA, POĽSKO, RUMUNSKO, SLOVENSKO, SLOVINSKO
- **AUTOKRACIE:** ARMÉNSKO, AZERBAJDŽAN, BIELORUSKO, KAZACHSTAN, KIRGIZSKO, RUSKO, TADŽIKISTAN, TURKMÉNSKO, UZBEKISTAN
- **DEFEKTNÉ DEMOKRACIE/HYBRIDNÉ REŽIMY:** ALBÁNSKO, GRUZÍNSKO, MACEDONIA, MOLDAVSKO, MONGOLSKO, UKRAJINA
- POLITICKÉ REŽIMY SA ZHODOVALI S GEOGRAFICKOU POLOHOU KRAJINY

HÍBKOVÉ (ŠTRUKTÚRNE) FAKTORY

- **1. POLITICKÉ DEDIČSTVO MINULOSTI:**
- A) FORMA ŠTÁTNEJ BYROKRACIE PRED KOMUNIZMOM A B) POMER KOMUNISTICKÝCH A NEKOMUNISTICKÝCH SÍL V ČASE KOMUNISTICKÉHO PREVRATU: NÁRODNO-AKOMODATÍVNY (MAĎARSKO) A BYROKRATICKO-AUTORITÁRSKY KOMUNIZMUS (ČS) VS. PATRIMONIÁLNY (BULHARSKO) A KOLONIÁLNA PERIFÉRIA (KAZACHSTAN)
- **2. MODERNIZÁCIA:**
- VÝŠKA HDP NA OBYVATEĽA PO PÁDE KOMUNIZMU ROZPADE

HÍBKOVÉ (ŠTRUKTÚRNE) FAKTORY

- **3. GEOGRAFICKÁ POLOHA:**
- BLÍZKOSŤ K ZÁPADU (KM VZDIALENOSŤ K VIEDNI/BERLÍNU, <?>1500 KM)
- **4. NERASTNÉ BOHATSTVO:**
- VEĽKÁ DEBATA O TOM, ČI JE NERASTNÉ BOHATSTVO PRÍNOSOM ALEBO KLIATBOU PRE ŠANCE DEMOKRACIE (ÁNO-NIE)

OTÁZKA

- KTORÉ ĎALŠIE HĽBKOVÉ FAKTORY BY SME MOHLI BRAŤ DO ÚVAHY?
- AKÚ INÚ OPERACIONALIZÁCIU UŽ SPOMENUTÝCH FAKTOROV SI VIETE PREDSTAVIŤ?

NA AKTÉROV ZAMERANÉ FAKTORY

- **1. DOŠLO K VYSTRIEDANIU KOMUNISTICKÝCH PREDSTAVITEĽOV V PRVÝCH VOĽBÁCH?**
- ICH NAHRADENIE ROZBEHLO EKONOMICKÉ A POLITICKÉ REFORMY
- **2. EKONOMICKÉ REFORMY**
- ŠOKOVÁ TRHOVÁ REFORMA (LIBERALIZÁCIA) VS. “GRADUALIZMUS”
- **3. VYVÁŽENÉ ROZDELENIE ÚSTAVNÝCH PRÁVOMOCÍ**
- PRAKTICKY TO ZNAMENALO SILNÉ POSTAVENIE PARLAMENTU NA ÚKOR (PRIAMO VOLENÝCH) PREZIDENTOV

OTÁZKA

- KTORÉ ĎALŠIE NA AKTÉROV ZAMERANÉ FAKTORY BY SME MOHLI BRAŤ DO ÚVAHY?
- AKÚ INÚ OPERACIONALIZÁCIU UŽ SPOMENUTÝCH FAKTOROV SI VIETE PREDSTAVIŤ?

ZHODNOTENIE VPLYVU HĹBKOVÝCH FAKTOROV NA TYP REŽIMU

- PRIAZNIVÉ POLITICKÉ DEDIČTVO & MODERNIZOVANÉ & BEZ NERASTNÝCH SUROVÍN & BLÍZKE ZÁPADU --- SPĹŇA 9 Z 11 PRÍPADOVDEMOKRACIÍ, LEN RUMUNSKO A BULHARSKO SPADALI POD NEPRIAZNIVÉ POLITICKÉ DEDIČTVO
- NAPROTI TOMU NEPRIAZNIVÉ POLITICKÉ DEDIČTVO, NÍZKA ÚROVEŇ MODERNIZÁCIE A VEĹKÁ VZDIALENOSŤ OD ZÁPADU CHARAKTERIZUJE VEĹKU VÄČŠINU AUTOKRACIÍ (LEN RUSKO PREKROČILO MODERNIZAČNÚ PODMIENKU)
- KRAJINY S HYBRIDNÝM REŽIMOM MALI AJ ZMIEŠANÉ VÝSLEDKY PRI NAPĹŇANÍ HĹBKOVÝCH FAKTOROV
- MÔŽEME KONŠTATOVAŤ, ŽE **19 Z 26 ŠTÁTOV** MÁ REŽIM PREDPOVEDANÝ HĹBKOVÝMI VYSVETLENAMI

ZHODNOTENIE VPLYVU NA AKTÉROV ZAMERANÝCH FAKTOROV NA TYP REŽIMU

- VYSTRIEDANIE KOMUNISTICKÝCH VODCOV, EKONOMICKÉ REFORMY A VYVÁŽENÚ ÚSTAVU MALO ROVNAKÝCH 9 KRAJÍN (OKREM RUM A BUL, KDE PRVÉ VOĽBY NEVIEDLI K VYSTRIEDANIU KOMUNISTOV REFORMÁTORMI)
- NAPROTI TOMU MALÉ EKONOMICKÉ REFORMY, KONTINUITU STAREJ ELITY A NEVYVÁŽENÉ ÚSTAVY MALO 6 AUTOKRATICKÝCH KRAJÍN (A ĎALŠIE TRI – ARM, KGZ A RUS – SPĽŇALI LEN VYSTRIEDANIE STAREJ KOMUNISTICKEJ ELITY)
- DEFEKTNÉ DEMOKRACIE/HYBRIDNÉ REŽIMY NESPADALI DO ŽIADNEJ VYHRADENEJ KATEGÓRIE (VNÍTORNE VEĽMI

SKOMBINOVANIE HĽBKOVÝCH A NA AKTÉROVO ZAMERANÝCH FAKTOROV

- VŠETKÝCH 7 PRIAZNIVÝCH FAKTOROV SPĽŇA CHOR, ČR, EST, MAĎ, LOT, LIT, POL, SVK, SLO A 5 ZO 7 FAKTOROV SPĽŇAJÚ ĎALŠIE TRI ŠTÁTY (RUM, BUL, MAC)
- ŽIADNY Z PRIAZNIVÝCH FAKTOROV NESPLŇAJÚ ŠTYRI KRAJINY: AZER. KAZ, TURK, UZB, LEN JEDEN SPĽŇA TADŽIKISTAN A LEN DVA SPĽŇA BIELORUSKO, RUSKO, ARMÉNSKO, GRUZÍNSKO A KIRGIZSKO
- RUMUNSKO A BULHARSKO SÚ PRÍPADY, V KTORÝCH KLÚČOVÚ ÚLOHU ZOHRALA POLITICKÁ KONDICIONALITA EÚ (EXTERNÝ VPLYV)

ČO SA ZMENILO PO (ĎALŠÍCH) 15 ROKOCH?

ČO SA ZMENILO PO (ĎALŠÍCH) 15 ROKOCH?

ZÁVER

- SPOMEDZI KRAJÍN, KTORÉ BOLI PRED 15 ROKMI POVAŽOVANÉ ZA STABILNÉ KONSOLIDOVANÉ DEMOKRACIE, V SÚČASNOSTI NÁPADNE VYČNIEVAJÚ MAĎARSKO A POĽSKO (ČIASTOČNE EŠTE RUMUNSKO)
- AJ TENTO VÝSLEDOK NAZNAČUJE, ŽE FAKTORY, KTORÉ VEDÚ K DEMOKRATIZÁCII (1989) A KTORÉ VEDÚ K DE-DEMOKRATIZÁCII PRAVDEPODOBNE NEBUDÚ ROVNAKÉ
- PRETO SA PRÍPADOM MAĎARSKA A RUMUNSKA BUDEME V TOMTO PREDMETE OSOBITNE VENOVAŤ